

גבי גולדה מאיר ראש ממשלה

מתם, זה באשמתנו. ונדמה לי שהפער הזה הוא המפתח להרבה מאד בעיות שמתלבטים בהן. וכאילו יש פער, לא במציאות, אבל כאילו יש פער גם בכוונה וברצון לפתור בעיות.

לא אענה שאלה-שאלה, אלא אקח את הנושאים שהם היו הנושאים לשאלות. והניואנסים, איך שאלו ומה היה הדגש אצל השואל — אולי לא זה העיקר. הדבר הרגישון: עליה.

אני הושבת שזו הפעם הראשונה מאז חידוש העלויות לא"י מהבילויים והעליה השנייה והשלישית וכך הלאה, זו הפעם הראשונה, נדמה לי, שעומד באווירה שיש לנו סימן שאלה על עצם הענין של עליה. ואני לא משלה את עצמי, אני לא הושבת שהצלחתי להבהיר את השאלה בכנס ב-באר שבע, או שאצליח לעשות את זה כאן. כל מה שאני יכולה לעשות זה רק להגיד את דעתי והרגשתי בענין זה.

אולי אתחיל ממה שגמרתי בבאר שבע. אמרתי לנערים אלה, לנוער זה, ושם זה לא היה רק שמיניסטרס, היו סטודנטים מהאוניברסיטה, רובם אחרי שירות צבא. אמרתי להם: רבותי, הדור שלי, הוא הדור היוצא והדור הזה מצטמק מיום ליום, על פי חוק ביולוגי. ואתם, ישראל היא שלכם. וישראל תהיה לא מה שאנחנו עשינו או-תה, היא תהיה מה שאתם תעשו מישראל. ומתוך כך, כל כך חשוב שאנחנו נגיע לבירור נוקב מה פירוש הדבר עליה. מה אנחנו רוצים, ובכלל לשם מה כל הענין הזה?

אתם על סף ההתגייסות. וכאשר אמרה החברה כאן שבעוד חודשים אחדים אתם תהיו במדים, לא רק התפקיד הזה מה-כה לכם. לצערך, גם התפקיד הזה, אבל לא רק זה. אתם, המחנכים לעתיד, שרי-אלה נולדו במשטר הזה, קשה להם. הממיי ממשלה בעתיד, ראשי ממשלה, ראשי ערים, פרופסורים באוניברסיטאות, מנהלי

אני מאד מאד שמחה למפגש הזה. אני מנסה, עד כמה שמבחינת הזמן ניתן לי הדבר, לקבל כל הזמנה אפשרית להפגש עם תלמידים בבתי הספר, בערים השונות ובמקומות השונים. אני תמיד לומדת מ-זה, אינני בטוחה שהתלמידים שנפגשים אתי לומדים איזה דבר ממני, בכל אופן אי לומדת מהם.

ואולי הדבר העיקרי שאני לומדת מהם זה החטא שחטאנו אנחנו, ואני מכניסה גם את חברי הטוב סגן שר החינוך, אבל לא רק משרד החינוך אלא כולנו, בכך שהנה-הנה הנה לא הגיונית, שיש לקבל כדבר נתון שמה שאנחנו יודעים מוכרח כל גער וכל נערה לדעת מבלי שננסה מצדנו לה-עביר אליו את הידיעה הזאת, או המחש-בה הזאת.

ונדמה לי שלא היתה תקופה (אני ח-מישים שנה בארץ) שהמחדל הזה היה כל כך בולט כמו בתקופה האחרונה בארץ. אולי אני רוצה להגיד לזכותם של נערים ונערות עכשיו, אולי הם יותר ערים, ומתוך כך זה בולט. בכל אופן עובדה היא שה-דבר בולט. לפני שלושה ימים הייתי ב-כנס בבאר שבע עם 1000 תלמידים, אני לא היגשתי מדרך הטבע, שאלף התלמידים היושבים באולם בבאר שבע מתפעלים כמוני מעצם העובדה שיש 1000 תלמידים בבאר שבע, עצם העובדה שהיו בקהל 1000 תלמידים — וזה לא כל האוכלוסיה של האוניברסיטה בבאר שבע. נדמה לי שהיא מגיעה כבר לאלפים אחדים. בדרך הטבע הם לא יכלו להתפעל מזה, כי הם לא הכירו את באר שבע בשנת 1948.

זה שאנחנו לא ידענו להעביר את הת-חוישה הזאת של הפלא הזה לתושבי באר-שבע ולנוער בבאר שבע, זה לא באש-

בתי ספר, אתם. הכל, כל מה שיש עכשיו לא יהיה. כל מה שאיננו יהיה. אתם תעשו את מה שיהיה.

ואנחנו צריכים לחזור לאלף-בית. א-תם יודעים, הסתדרות המורים אומרת לנו לא פעם כשעומדים בוויכוח אתם, שלהם יש וותק יותר גדול מאשר יש למדינת ישראל. וזה נכון. אני יודעת להוקיר את זה. ואני יודעת שלא היה שר חינוך, ואני מקווה שגם לא יהיה, שלא יעמיד את הדגש על אותם הדברים שקיימים והוכנסו ושר-פרו והודישו במשרדי החינוך שלנו.

אבל אני משוכנעת שאת הדבר הזה לא ידענו לעשות. נגיד את זה במלה אחת, לא ידענו להסביר, ללמד ציונות.

בכל התקדמנו. כבר אמרתי, אני מקבלת תסכול כאשר אני יושבת עם הנכדים שלי שהם בבית ספר עממי ואני רואה באיזה סוגיות במתמטיקה הם עוסקים, ואני יודעת באיזה גיל הייתי אני כשעסקתי באותם הדברים — אני מתרסקת. יש לי תסביך של נחיתות. ובכלל, אני בגילם ידעתי לגשת למדף ולהוציא אינציקלופדיה ולחפש ספרים? בכל זה, אין כמוכם.

אבל הדבר הפשוט הזה, שתודה לאל, שממלחמת ששת הימים, תוצאת-לווי ש-לה היתה שהוסרו המרכאות מן הציונות. לא ארצה על ציונות. אבל, חברים טובים, מה כל הענין של קיום עם ישראל בדור-רותיו, תולדות-עם טרגיים, מלאי אסונות, מלאי צרות, ומלאי הוד? פה יושבים חברים שהוריהם באו ממדינות האסלאם. האם זה פשוט ליהודי להשאר יהודי בסוריה, בעירק, במרוקו? אבל אתם חושבים שזה פשוט היה, לא רק עכשיו, בכל המשטרים ברוסיה, להשאר יהודי? זה אולי לא עוור ברוסיה, אבל במשטר הצאריסטי כאשר נער רצה להכנס לאוניברסיטה וההורים היו צריכים להכין לה-בחינות הכניסה לאוניברסיטה תשעה נע-

רים גויים בכדי שהבן היהודי יוכה להיות העשירי, אפשר היה לעשות קפיצת הדרך — פשוט להשמד. ואז הוא נכנס ישר לאוניברסיטה. והיו כאלה, היו יהודים ש-עשו את זאת. מיעוט סגן. והרוב המכריע עמד על נפשו היהודית ולא נכנע. לא בפוגרומים ולא בשום דבר.

אני שנים טוענת שאנו עושים עוול לילדינו שהם אינם יודעים את ההווי של יהדות הגולה. עכשיו כשמדברים על יהדות הגולה מיד מופיעים המיליונרים של יהדות ארה"ב. אבל לא כך זה היה תמיד. ולא כך זה היה בהתחלת המאה עם הגירת היהודים מרוסיה לאמריקה. איפה העיירה הקטנה, איפה הרי האטלאס של מרוקו? מה אנחנו יודעים על זה, מה אנחנו מספרים לילדים שלנו? כמה שעות בבית הספר מוקדשות לכך?

העיירה מלאה עוני, קבצנים, מושפלים — ונשארו יהודים. אבל, אני חושבת שגם על מה שקרה בארץ אנחנו לא מלמדים במידה מספקת. ומתוך כך אני מפרכת לעצמי רק זאת, מתוך כך ישנו הדבר ה-טרגי ביותר שיכול לקרות למדינת יש-ראל ולעם היהודי — העלאת הבעיה, כאילו יש התגשות, סתירה וקיפוח בין עליה ובין ותיקי מדינת ישראל. עצם ה-מונח הזה, של ותיקים, זהו מונח שאיננו קיים במציאות. מי זה ותיק? מי שבא לפני חמישים שנה, לפני עשרים שנה? בבאר-שבע, כאשר נערה אחת אמרה: א-נהגו לא גגד עליה, אבל לא על השבוננו. שאלתי אותה, כמה מכס נולדו בחוץ ל-ארץ — 95 או 98 אחוזים הרימו ידיים. מי אם כן הותיק?

נער אחד ששאל שאלה דומה לשאלות אחדות שנשאלו כאן בניסוח שונה, מדוע סטודנט עולה חדש נכנס לאוניברסיטה, מדוע מבוזזים כסף עליו במקום על צבר או ותיק, שאלתי אותו: מאין באת? (הוא היה בין אלה שהרימו את היד). הוא אמר

מרומניה. מתי? — לפני עשר שנים. והוא עכשיו אם הוא באוניברסיטה אחרי שרות צבא, אז הוא בא בן 11 או 12. הוא הותיק. אבל היו כאלה שהתורים באו, קודם. איפה נעמיד אם כן את הגבול? למי מגיע ולמי לא מגיע?

הדבר השני, כאשר קמה מדינת ישראל היינו כאן 650 אלף יהודים. הממשלה ה־מנדטורית לא השאירה לנו לא בתים ב־מדינה מספקת, ולא תעשייה. חקלאות היתה רק מה שיצרנו בעצמנו, אבל לא היינו מדינה שיכולה לספק לעצמה מזון ל־650 אלף נפש. לו קרה לנו אסון גדול ולא היתה עליה, או היתה עליה קטנה, היינו היום יושבים כאן ומתווכחים על איזה דבר? לא היה צורך בויכוח כלל, לא היה קיים ויכוח כפי שאנחנו לא היינו קיימים. לישוב של 650 אלף קרה מזל גדול, אבל לא רק לישוב הזה, אלא לעם היהודי כולו. מזל גדול, שהעליה התחילה לזרום והגיעה ל־100 אלף לשנה ויותר.

לא הקימונו תחילה משרד לקליטה. מה־לקת הקליטה בסוכנות עסקה בזה. איך קלטו? באהלים. אני חושבת שמחנות ה־עולים מאז, שער־העליה, בית ליד, פרדס חנה, המעברות על יד פתח תקוה ועוד, היינו צריכים להראות אותם גם לעולים החדשים שבאו לאחר מכן וגם לנוער.

כנסתי למשרד העבודה ב־1949. היו ב־אהלים 200 אלף נפש. אפילו אהלים לא היו לנו. וכאשר רצינו לקנות אהלים בחוץ לארץ היינו צריכים להחקר אם אין ב־כוונתנו לקנות אהלים לצבא חס וחלילה, האם זה באמת לאורחים.

והיו מקרים שהיו שתי משפחות באהל אחד. ותעסוקה לא היתה. ואז לא נבנה אפילו בית חדש אחד. התחלנו לבנות בלוקונים. ובתל־אביב, גם בחיפה וגם ב־ירושלים היו שתי משפחות בדירה אחת של 2 חדרים. לא משפחה אחת ולא בדי־האחת כזאת. הרבה משפחות.

אני מציעה למישהו מכם מלגה — ת־עברו בארכיון של משרד העבודה, ותראו מי היו המשפחות שנכנסו בשנות התחילת שים המאוחרות למבצע של משרד העבודה ומשרד השיכון. מה היו הקריטריונים, את מי קבלנו כמועמד לשיכון עממי? תלמדו את הטפסים האלה, ותלמדו באיזה תנאי דיור גרו הותיקים דאז.

אני לא מתפארת. אני גם לא מתביישת בהם. הבלקונים היו 28 מ"ר, 32 מ"ר, 39 מ"ר — אלה היו השיכונים דאז. ופוך עלי בנין במידה מספקת לא היו. אבל ל־משפחות רבות הבלוקון היה אז כמעט ארמון. לא רק בשביל דרי אוהלים. אבל שתי משפחות עם ילדים בדירה עם 2 חדרים עם מטבח משותף, עם שרותים משותפים — בשביל אחת משתי המשפחות האלה לכל הפחות היה בלוקון חלום.

ארץ ישראל, מדינת ישראל, איננה ב־ביל היהודים שבמקרה נמצאים ביום מסוים בארץ. וגם אם יהיו שלושה מיליון, וגם כאשר יגיעו לארבע מיליון. ואני בטוחה, אתם תראו את זה, ארבעה מיליון וחמשה מיליון וגם אז — לא שלהם. מדינת ישראל הינה מדינת יהודים, לעם היהודי ב־אשר הוא שם. רבותי, איך הגענו לכך שב־סוריה יש גדמה לי כ־3000 יהודים, או־י־אבו למצבם, אבל רק 3000. במצרים — ישוב קטן מאד. במרוקו, עוד יש עשרות אלפים, בשום אופן לא מה שהיה ב־1948. למולנו, לא רק למולם של אלה ש־עלו. למזל הותיקים. איך קרה הדבר? מ־עירק, כאשר גורו סעיד הודיע שכל יהודי שרוצה לצאת מוכרח לצאת במשך שנה ובאו בערך 140 אלף יהודים מעירק, וה־לוואי היו באים כולם אז, הלוואי ולא נש־ארו מתוך אשלייה שהיתה ליהודים בכל הדורות ובכל המקומות. לפני שלושה חודשים הגיעה קבוצה של כ־23 נערים ונערות, לא אגיד לכם מאיזו מדינה ערבית. בקשתי לראות אותם, הם באו ואני ראיתי

את הפלא הזה, באיזו סכנת נפש הם הגיעו, באיזו גבורה. וכאשר היו בארץ 48 שעות, הם כבר ידעו שהוריהם משלמים בעד ה־ בריחה שלהם.

לפני שנה ישב אצלי בחור מעירק, אחד הבחורים שהיה בין האסירים כאשר הוציאו יהודים להורג בככר המרכזית בבגדד. הוא היה אז אסיר. דרשו ממנו ומאחרים שי־ פרו סודות, שיספרו שהיו ב"חלוצ", מה היה הקשר עם מדינת ישראל, ועוד פש־ עים איומים כאלה. והוא מספר שהיות והם לא דברו, הגיע הרגע שקשרו להם את הידיים ובחדר הזה תלו אותם אל התקרה. והוא היה תלוי ולא הרחק ממנו החבר ש־ לו. והחבר שלו אמר לו: אל תדבר, זה יויק לי־ישראל. אל תדבר, תגיד רק שמע ישראל. הוא בא לארץ, מיד נכנס לטכניון. לא היתה לו זכות? בחסד הוא בא לארץ? לא היתה לו אותה הזכות שיש לילדי ש־ נולדו כאן? אני ראיתי שהכל היה כדאי, בשבילו, בשביל הנערים והנערות האלה שעברו גבולות ועמדו בסכנת נפשות. והיה כדאי שהפלמח יצא לים וסחב יהודים על גבו לארץ. אם הדבר הפשוט הזה לא יח־ דור להכרתנו — אבדנו. איך עושים את זאת? אינני יודעת. דברתי עם חברי יגאל אלון. לא אני היהידה שחשה בחריפות הענין ובסכנה שבדבר הזה, ויגאל אלון אמר לי שקודם כל צריך להתחיל מהמור־ רים. ולא רק מהמורים של התיכון אלא מהמורים של ביה"ס העממי והגננות.

נילים אחדות על עלית יהודי רוסיה. אנחנו נפגשים באווירה כאילו אנו חוט־ אים. מה קרה לנו? אחרי הגס של קום מדינת ישראל, אני רואה את זה כנס השני. מדוע? מפני שהם מיוחסים? האם נער שבא מרוסיה יותר חשוב בעיני מנער שבא מבגדד? שטויות, תסחלו לי. ודרך אגב, מישהו פה שאל, איך נהרוס מחי־ צות בין עדות? אני רוצה להתפאר. במ־ שפחתי שלי ושל אחותי המחיצה הרוסה

פהות או יותר. בן אחד נשוי עם תימניה, בת אחת עם מרוקני, אחת עם טוניסאי ואחד עם פולניה. יותר אין לנו. וזה לא היה ככה שהמשפחה התאספה וחלקנו את הבנים ואת הבנות בינינו ואמרנו: ככה אתם צריכים לעשות, כך עליכם להתחתן. מי כמוכם יודע שלא כך זה מסתדר.

זו בעיה. ששה מיליון יהודים אינם. אני חוזרת על זה כמו תוכי. זה לא נכון שזה ששה מיליון בלבד. מישהו שיש לו עצבים חזקים ויהיה מוכן לשבת ולעשות חשבון אמת, שזה לא ששה מיליון. כי איפה כל אלה שלא יולדו יותר מפני ש־ הששה מיליון האלה אינם? הרי עם שלם הלך לנו. אחרי המלחמה לא היה מושג כמה יהודים נשארו ברוסיה. רוסיה, כפי שידוע לנו, היא נגד סיפוח ואסור ל־ עבור גבולות. היא שחררה את ליטא ואת לטביה ואת חלק מרומניה. ואני זוכרת היטב כאשר התחילו להגיע שמועות על מספר היהודים שנשארו שם — שני מי־ ליון יהודים, שנים וחצי, שלושה, שלושה וחצי, עכשיו אומרים אולי ארבעה מיליון. והועמד שער פלדה בינם ובינינו. זה קרה עוד ב־1917, כאשר יהדות רוסיה נותקה מאתנו. אפילו מכתב לא נתקבל מהם, לא כמו כשיו, שיש שיחה טלפונית. אני לא אישכח את השם חיים גרינברג. הוא היה בן יהודי. כאשר בשנות השלושים נסע מי־ שהו מאמריקה לרוסיה, והוא ידע שהוא יהיה בעיר שבה חיה אמו הזקנה, אבל הי־ תה לה אחות שנשארה שם ולה בנים, אז הוא אמר לו: תכנס לאמי ותמסור לה דרי־ שת שלום. הוא נכנס, ומצא אשה זקנה וא־ מר לה כי יש לה דרישת שלום מבנה, מ־ חיים גרינברג. אבל היא אומרת שזו טעות ואין לה בן כזה. מדוע? מפני שהיתה לה בת ולבת בנים, והיא ידעה שהיא מסכנת אותם, אם חלילה יודע שיש לה בן במדי־ נה אימפריאליסטית קפיטליסטית מחוץ ל־ גבולות המדינה הסוציאליסטית.

תני, איך נהוג בארץ — הרב לוחץ ידה של אשה או לא? אמרתי: יש כאלה ויש כאלה, אבל אני לא אעמיד אותו במבוכה. ירדתי את המדרגות ועברתי את כל אורך בית הכנסת. והיה יהודי שקפץ מספסל לספסל באופן מקביל להליכתי, וצעק כ"אילו בנשימה אחרונה: "עם ישראל חי! עם ישראל חי!" הרגשתי שמה שהיה סגור באיזו פינה נדחת בלבן, הוא החליט באותו רגע להוציא התוצאה ויהי מה.

כל השנים אמרתי לעצמי, אם אני אפגוש את היהודי הזה בתל-אביב ברחוב, אני אכיר אותו. גינג'י היה והייתי בטוחה שאכיר אותו. וכאשר התחילה העליה ל-אחרונה ישבתי פעם עם קבוצת עולים ו-אמרתי: איפה היהודי הזה, מי יודע אם הוא יזכה לעלות. אמרו לי, זה? הוא פה, הוא בארץ. בחתונתו של קוזאקוב ניגש אלי יהודי, וכבר אמרתי שמשונה הדבר, אני לא השתניתי משנת 1948, השערות אותו הצבע, הכל אותו הדבר, אבל ההיודי הזה כבר איננו גינג'י... ניגש אלי היהודי, ראש שיבה, ואמר: אמרו לי שאת מחפשת אותי... אני הוא זה... ואני שואלת אתכם — האם כל זה בחסד?

חברים צעירים, אם לא מבינים את זאת אז לא מתחילים אפילו להבין דבר על מדינת ישראל. אפשר לקבל ציונים 10 בכל מקצוע, בתנ"ך ובספרות וכל מה שאתם רוצים, אך מה זה העם היהודי ול-שם מה קמה מדינת ישראל — לא מבינים. לפני מספר חודשים נפגשתי עם קהל של יהודי רוסיה. ואמרתי להם, רבו-תי אומרים שיש בעיות אתכם; ואני מאחלת לעצמנו מיליון בעיות. אתם רוצים שנעמיד תנאי ליהודי כזה: טוב, ניתן לך להכנס, אך תחייב, בלי דרישות. כמה זמן מותר לו להיות בארץ עד שיוכל להביע דרישות? וותיקים, אין להם דרישות בכלל? לא שמעתם כבר ותיק שאומר, מגיע לי? אגלה לכם עוד סוד אחד, לא

ידענו שבעד לימוד עברית הולכים לבית סוהר. בעד ציונות מוציאים להורג. מאלפי בתי כנסת במדינה הרחבה הזאת, ברית המועצות, נשארו מעטים. המוני יהודים החליפו את שמותיהם לשמות רוסיים. ואז החליטו יהודים רבים שלמען ילדיהם לא צריכים כל כך להדגיש את יהדותם. במשך עשרות בשנים השבנו, מה יהיה? הנה נמחקים לנו עוד מיליונים אחדים. לא חיסול פיזי, אמנם, אבל יהודים הם לא יהיו. פעם שאלה אותי סוציאליסטית בריטית, שספרתי לה על קיום עם ישראל ומדוע הוא עוד קיים, ושלולא קיום ישראל הוא לא היה קיים. היא שאלה, האם היה אסון כל כך גדול. לולא היה קיים העם היהודי. אמרתי לה: בשבילך בודאי לא, בשבילי כן!

תסלחו לי אם אספר קצת זכרונות. ב-1948 נשחלתי להיות הנציגה הראשונה של מדינת ישראל לברית המועצות. אמרתי לחברי שנסעו איתי (היו בסגל בחורים), תקחו סידורים, תקחו טליתות. זה לא יהיה אמת אם אני אגיד שהם משתמשים בדברי אלה יום ביומם בארץ. אבל אמרתי להם אם יש מקום שבו נוכל להפגש עם יהודי, אולי זה בבית הכנסת.

בשבת הראשונה אחרי שמסרנו את כתב האמנה שלנו הלכנו לבית הכנסת. כולם הלכו, עם הילדים שבתוך המשפחות, כולם. היו שם כמאתיים יהודים וקנים. אני ואיזו זקנה 'נאבך' יושבות למעלה בעזרת גישים. זהו בית כנסת עתיק במוסקבה, בית כנסת ארוך, גדול. אחרי התפילה עלה הגבאי, שישלח לי, גבאים בוועדי בית כנסת תמיד חשודים קצת. ואני לא יכולה להשיב, בעיני מאתיים הזקנים לא היו אחדים צעירים, ואני לא בטוחה שהם באו לשם להתפלל, אלא נשלחו לראות מה יקרה. וזה היה בתקופת ירח-הדבש ביחסים בינינו לבין בריה"מ. והגבאי עלה למעלה ואמר: הרב רוצה לברך אותך. עוד שאל או-

היתה עליה בלי דרישות, בלי בעיות. לכל עליה בעיות מיוחדות שלה.

ברגע שיהיו מברית המועצות לכל הפחות 100 אלף יהודים, גמרנו את כל הבעיות עם העליה הזאת. אך זה כל כך רחוק מ־זה. אנחנו מדברים על שנת 1971 כאילו באמת נכנסו מיליון. אך שנת 1971 היתה באמת שנה של גס — באו 14 אלף סך הכל. עכשיו מאיימים עלינו הרוסים, תראו מה שנעשה לכם, לכל יהודי שירצה לצאת — ניתן, ותחנכו אתם אחר כך. אמרנו: הלוואי. לעת עתה שמענו הבוקר איך גר־תנים ליהודי גרוזיה לצאת. והפחד הוא לא, חלילה, שיבוא עוד יהודי עם דרישות. הפחד הוא שכל הדרישות שלנו בעם ה־יהודי כולו כלפי ברית המועצות לא י־עילו. מפני שאי אפשר לדעת אם חלילה מחר זה לא יסגר בכלל. והלוואי וזו תהיה שנה בה יבואו עשרות אלפים. מי יודע?

כאשר הייתי במשרד החוץ, בא אלי ה־שגריר הסובייטי באיוו ארוחה רשמית ואמר לי: לא ידעתי שיש עליה כל כך גדולה מרוסיה. באותה שנה באו 120 יהודים וזו היתה "שנת־שיא". אמרתי, אדוני השגריר, אל תסכם את הטור הראשון ששם מספרים של אנשים, אלא תסכם את הטור של הגילים ותגיע לאלפים. כי באותם הימים כשנתנו ליהודי לצאת, לא היה אחד למטה מגיל שמונים.

כשהייתי בנוי יורק לצורך עליה קב־לתי מברק. דבר ראשון שעשיתי, היה ש־קראתי לפעילים לחדרי במלון מכל קצות ארה"ב, ואמרתי להם: יהודים יקרים, הנה, יש לנו סיכוי כזה, אך יש בעיות בארץ — אין די סיכון בשביל אלה שישנם בארץ, יש עוד מלחמה. אתם מוכרחים לעשות את השנה הזאת באמריקה, ומיד, להביא לשיא של השתתפות כספית שעוד לא ה־יתה כמות. ולבי התרחב לראות איך קבלו את זה. יהודים מניו־יורק, מלוס אנג'לס

ומטקסס. ביניהם דור שלישי אמריקאים. "צברים אמריקאים".

ואני יודעת גם מי פועל למען האוניבר־רסיטאות בארץ. עד כמה הוצאותיה של האוניברסיטה בבאר שבע, למשל, מתכסים ממסי העירייה של באר שבע? וכל מה שנבנה משנת 1967 על הר הצופים, זה מהמסים שטדי קולק מקבל? על מה אנח־נו מדברים בכלל?

פה דברו לא רק על יהודי רוסיה. ואמנם אני חושבת שקרה עוד גס. יותר קטן אולי, אבל אני מקווה שיתרחב. במשך כמה שנים דברנו על עליה מארה"ב. כמה ויכוחים ב־קונגרסים ובישיבות הועד הפועל הציוני היו לנו, כאשר ציונים ותיקים, יהודים טו־ביים אמריקנים אמרו: תוציאו את הש־טות הזאת מראשכם, לא יבואו מאמריקה. הניסוח היה — לא תהיה עליה המונית מ־אמריקה. אני תמיד עניתי להם, נעשה פ־שרה, לא עליה המונית — 5000 לשנה משישה מליון, מותר לקוות לזה? אמרו: לא יהיה. בודדים יבואו.

ואמנם אין עוד עליה המונית, אבל זה לכל הפחות פי שנים מ־5000. ומי בא? ציונים שקגו את השקל לקונגרס הראשון? לא. מקרב הדור השלישי, הדור רביעי אמ־ריקני. ואני סקרנית, ואני פוגשת ושואלת עולים, באיזה בית גדלת? בקיבוץ של בתי תמיד יש גוער אמריקני שבא לשנה, שבא לקיץ, ואני תמיד שואלת אותם באיזה בית? ציוני? האם קבלת חינוך יהודי ב־בית והתשובה בדרך כלל היא — לא.

סיפר לי ספיר שהיה בלוס־אנג'לס, וה־ביאו לו "קרבן", יהודי צעיר עשיר, שמ־כור לו אגרות חוב ישראליות. והצעני נכ־נס, וספיר גם כן סקרני. הבחור נחמד, ח־ביב. וספיר שואל אותו: תגידי לי מה השכלתך היהודית? והוא עונה: ידעתי ש־אני יהודי לא הכחשתי את זה, אבל זה בכלל לא מלא אצלי כל תפקיד. ב־5 ביו־ני 1967 נסעתי במכונית שלי למשרד, אני

פותח את הרדיו: מלחמה בישראל. ואז, הוא אומר, הרגשתי, כי זה לא סתם ביישראל, זה אני, וזלגו דמעות מעיני, עד כדי כך שלא יכולתי לנהוג והייתי צריך לרדת מן הכביש.

באות משפחות צעירות, לשאלה, מדוע באתם? התשובה היא אחת — החלטנו ש-הילדים שלנו יחיו כאן. לא אגיד שאין אנטישמיות בארה"ב, אבל סכנה פיזית אי-גנה קיימת שם. ויש אלפי משפחות בעלי מקצועות חופשיים. קראתם ודאי בעתון, ששני אנשי מדע, מהגדולים ביותר, רוצים לבוא הנה. איש מדע כזה אומר, אני יודע שרמת הנהיגה שלי תרד כאן. והיא אמנם יורדת לגבי כל אמריקני שבא הנה, עם כל הנפלאות שנתן פלד נותן להם. אבל איש מדע כזה אומר, דבר אחד אני רוצה לדעת, אני איש מדע — האוכל להמשיך בעבודה שלי? והביטו מה החלטנו, אינני יודעת אם תקבלו את זה. החלטנו על קרן מיוחדת שלאנשי מדע גדולים, לאלה, נקים מעבודות. זה עולה הרבה כסף, ושיבואו לחיות כאן.

זה לא משכיה את הבעיות שיש בארץ. דברו פה על העיירות, ואני יודעת גם מגדל העמק היא עיירה. כאשר נכנסים היום למגדל-העמק, "זה כמעט פריס". אבל אני באתי למגדל-העמק להגיגה גדולה וראיתי את ההבדל העצום בין מצבה כיום לבין מצבה א. היום יש בתי הרושת והיא ממש פורחת. אני זוכרת את 24 הצריפים הראשונים שהקימונו בדימונה. היה חול, שמיים ו-24 צריפים. גם דימונה זו עיירת פיתוח. מה חשבנו מה יעשו אלה? הם יעמידו צריפים לעוד יהודים שיבואו, בסוף יתחילו לבנות בתים. אתם מכירים את דימונה? — יפהפיה. מה הטענה של דימונה? נחוצים לנו עולים, אין כוחות עבודה מספיקים. ויש עוד עיירות. על יד דימונה יש ירוחם, שאולי רק עכשיו מתחילה להתרומם. ויש עוד. ומי שיעזר להגיד שאין בעיות

— או שהוא לא חי בכלל במציאות, או שבפשטות הוא אומר לא אמת, יש בעיות איומות. יש בעיות עם תקציבים יותר גדולים, הפתרון הוא יותר קל. ויש בעיות שאולי עוד תעבורנה שנים ולא תפתרנה. אין פירוש הדבר שצריך להשאר אדישים. פה דובר על התנדבות, ועוד אחזור לזה. יש יהודי אחד, גבור, סוסף סוף היתה לי "פרוטקציה" והצלחתי שבטלוויזיה ש-לנו תהיה תכנית עליו. המדובר ביעקב מיימון, קצרו, מורה הקצרות בארץ. יש לו הובי כבר 18 שנה, הוא נכנס לבית של עולים ומתחיל ללמד אותם עברית. ובאוטובוס כשהוא גוסע ויושב על יד מישחו הוא מתחיל לספר לו מה הוא עושה, ושואל אולי הוא מוכן להצטרף אליו וכך הוא מצרף סטודנטים וכל מיני אנשים, יש לו צבא והוא הרמטכל על כל הצבא הזה. והוא עושה נפלאות בלמוד העברית. ואמנם עבודת ההתנדבות ועבודת החיילות בישובי הספר זהו אחד הניסים שלנו במדינת ישראל.

אנחנו מדברים על חינוך. ישנו עכשיו בארץ שר-החינוך השבדי. ראיתי אותו, אבל לפני זה שמעתי אותו ברדיו כאשר ראינו אותו. השבדי הזה, סוציאליסט, ויש ממשלה סוציאליסטית בשבדיה כבר בערך שלושים שנה. הם אנשים נחמדים מאד, מלחמות — כבר זמן רב שלא היו להם. והוא אומר, אצלנו ילד נכנס לבית ספר בגיל 7. אבל היות ופסיכולוגים ומהנכים בכל העולם וגם בשבדיה אומרים שדוקא השנים המכריעות בהתפתחות האדם הן למטה מגיל 7, אז עכשיו דנים על כך. אצלנו מתחיל החינוך הובה הינם בגיל 5. בעיירות פיתוח זה ירד ל-4. עכשיו מדברים אצלנו על גיל שנחיים כחובה. זה נכון, זה נחוץ גם לחינוקות. אני יודעת שאנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו את הלוקסוס של שבדיה. אני יודעת שלעתים קרובות מאד, הילד הוא שמכניס את

מה התנאים שהוא נתון בהם — קצת הום
אנושי דרוש לו. אנחנו הרבה יותר טובים
ממה שאנו נראים, כל כך קשה לנו את
הטוב שבתוכנו להביא לאיזה ביטוי. מדוע
קוראים לכם ספרים? — מבפנים זה טוב
ונחמד וטעים, ובחוץ זה קצת עוקץ.

מדוע הדאגה רק לגבי העולים מבריה"מ
ורק מארה"ב, מדוע לא לגבי העולים מ-
מדינות ערב. אני לא אספר לכם כי המ-
שימה עוד לא נגמרה. אבל איך אומרים
אצלנו? יבוא יום ומותר יהיה לספר. אין
לכם מושג מה עושים בכדי להוציא יהודים
מהגיהנם הזה של מדינות האסלאם. בדיוק
כמו ששנים רבות לא שמעתם מה עושים
בכדי שדרך איזה שהוא סדק יכנס איזה
לוח לבריה"מ. לוח פשוט. אני אראה לכם,
יש אצלי לוחות שאנשים כתבו בכתב-יד
במשך חמש שנים. ישבתי בבית מלון במו-
סקבה בטרם שהיה לנו בית. מוצאי שבת
אחד, נכנס איש צעיר ואמר לי: אני מה-
נדס מאיזו עיר אחרת, קבלתי רשות לבוא
למוסקבה לצורך עניינים, בנו שם מפעל
גדול. ידעתי שאתם פה במלון, נכנסתי.
תגידי לי איך אפשר לנסוע לישראל. במ-
לון היה פסנתר, על הפסנתר עמד לוח של
קרן-היסוד. מהלוחות האלה עם תמונות
נוף מהארץ וכך הלאה. לקחתי את זה והי-
ראיתי לו, אתה חלק אחר. הוא לקח את הלוח
הארץ ופה חלק אחר. הוא לקח את הלוח
ואמר: את נותנת לי? ונשק את ידי. כאלה
לא העזו לשלוח, קטנטנים כאלה. דברנו
על זה? עכשיו קמים אנשים ואמרים כי
כל השנים לא עשו שום דבר בשביל יהודי
בריה"מ. מישוהו קם בכנסת ואמר: קראתי
בזמן האחרון ספר ואז נודע לי שיש
יהדות בבריה"מ. אבל עכשיו — מי ישווה
לו לדאגה להם.

שלושה תקציבים הגדולים ביותר במדי-
נים הם: בטחון, חינוך, שיכון. הלוואי ואת
הקציב הבטחון נוכל במהרה לקצץ ל-
חצי. אבל אני יודעת שאפילו לא צריכים

העברית הביתה, זו המילה העברית הרא-
שונה שנשמעת בבית. והלוקוסוס של שבי-
דיה שרק מ-7 יתחילו ללמוד, זה לא בשי-
בילנו. החינוך היה עד גיל 14 חינם. עכ-
שיו הוא עד גיל 15. והיות ובתי ספר תיכון
אצלנו הם אינם ממשלתיים, או עירוניים,
אז מזה שנים שיש שכר לימוד מודרני, ו-
נדמה לי ש-50 אחוז מתלמידי ביה"ס ה-
תיכון פטורים לגמרי משכר לימוד. ומ-
50 האחוז האחרים, רק חלק, ולא גדול,
משלם את מלוא שכר הלימוד. באוניבר-
סיטאות, אולי לא נעשה עדיין מספיק. אבל
במידה גדלה ובמהירות מוקמות קרנות
למלגות ולהלוואות. אמרו לי שבבאר-שבע,
יש להם מקרים שנותנים כבר 1500 ל"י
מענק ו-1500 ל"י הלוואה לשנים ארוכות.
זה לא הרבה, 3000 לירות, אבל זה יותר
מאשר 250. האם הכל עשינו כבר בחינוך?
— לא, אבל הרבה נעשה.

לכם טוב שנולדתם בארץ ואתה לא יו-
דעים מה זה חבלי קליטה — בתנאים של
לוקוסוס. אני יודעת, לא דרשתי כל כך
הרבה, איש לא נתן לי דירה כשבאתי.
אבל היה לי כל כך חשוב שמישהו יגיד
לי מילה טובה. עברית לא ידעתי. רציתי
שמישהו ידבר אתי. שזה יהיה איכפת
למישהו שבאתי. הם לא עושים לנו טו-
בה שהם באים. בדיוק כמו שאנחנו לא
עושים להם טובות. אבל קשה להם. וב-
פרט כשבאים מהממטר הזה! שמעו, אני
הייתי במוסקבה בסך הכל תשעה חודשים,
וזה לקח לי הרבה זמן עד שיוכלתי לשבת
או בבית או במשרד ולדבר בחופשיות. פח-
דנו מן הקירות. היו יושבים אצלנו בצי-
רות ומישהו היה מתחיל לדבר דבר מה
שלא כדאי שישמעו, היינו עושים סימן
לקירות — יש מי שמקשיב, מי ששומע.
שלה שם אמרה להם איפה לגור, במה ל-
עבוד, לאיזה תיאטרון ללכת, לאיזה מו-
עדון נוער ללכת. קצת יזמה אישית היתה
אסורה. וכל עולה, ללא הבדל מה הוגו ו-

הכי גבוה בעולם. ופה מישהו אמר שהמס לא פרוגרסיבי, כך אמרה חברה אחת. את פשוט טועה. תקחי את הטבלא ותראי ש- את פשוט טועה. המס מאד פרוגרסיבי. קטגוריות שלמות משוחררות, ובצדק, ממד ס. אני לא חושבת שמישהו צריך לשמות שהוא משוחרר ממס. זה סימן שההכנסה שלו קטנה. אלה שצריכים לשלם 70 אחוז מהכנסתם ממס, מצבם יותר טוב.

ועשינו, לא אגיד גדולות, אבל, רבות. בכל אופן הממשלה לא תוכל לקבל מדי-ניות של צמצום בילודה. עוד זה חסר לנו. התחלנו עם מענקים לילד הרביעי, עכשיו זה מגיע כבר לילד השני, נדמה לי. ועכשיו יבוא תיקון, שהכל יהיה מרו-כו בביטוח לאומי. ויש כל מיני צורות של עזרה לנזקקים. פה דברו מדוע אנחנו לא מגשימים את הסוציאליזם. הבה נעבור לשעה של אמת.

אינני יודעת מאיזה בתים אתם באים. אבל אינני בטוחה אם אין ביניכם אף אחד שאבא שלו או אמא שלו או שניהם יחד הם עובדים, ואם הם לא יצאו לשביתה, אפילו לא לקבל שכר יותר גבוה. אבל ה-פער הקדוש הצטמצם. מה פירוש הדבר? פירוש הדבר שאם הדרגות היותר גמכות העלו את שכרם, ואז ה"אסון הגדול" ב- יותר התרחש, וההפרש בינם איננו כל כך גדול יותר, או איפה כבוד המקצוע, ואיפה המעמד? אז מוכרחים להוסיף בכדי שה-פער ישאר, שהדיסטנס בין דרגה לדרגה ישאר. שמעתם על זה פעם?

למרות גילי, הרשיתי לעצמי להיות טפ-שה, פעם, פעמיים, שלש פעמים, בכל ש-נה בדיונים על שכר. ואמרת: שעם שכר של אלף לירות, ומנהל עבודה באשדוד עם שכר של 2000 לירות אפשר להיות. עם במלחמה יכול להיות. מוכרח. אבל אתם טוענים, מדוע הממשלה לא מגשימה שוו-יון. היה זמן שעבדנו בהסתדרות על דרגת משכורת משפחתית. וקרה שרמז היה מ-

להגיד את זה כתפילה. להתפלל גם כן לא צריכים למען דברים שיוודעים שלא יתממשו במהרה. אבל הבטחון בולע אמ-צעים. וכמה אנחנו שמחים שאנחנו יכולים להוציא הרבה. כל העם, כל הארץ שמחים לפנטומים. אינני יודעת אם כל אחד יודע שכל צעצוע כזה עולה מינימום 6 מיליון דולר. ופנטום יש לו טבע כזה שהוא או-הב שיחליפו לו חלקים מזמן לזמן. ופנטום בלי איזה ציוד אין לו טעם. ולחנך טייס. הבחורים שלנו אין כמוהם, מוכשרים ונח-מדים, אבל גם אותם צריך לחנך והדבר בולע הון. וגם לפנטומים נחוץ שייכון. כדי שלא יראה אותם מי שלא צריך לראות אותם או חס וחלילה לא יפגע בהם כאשר ירצה לפגוע בהם. ואני לגמרי לא בטו-חה אם בשיכון שעולה לפנטום אחד אי אפשר לשכן משפחת אחדות.

ובלי עזרת היהודים מחוץ לארץ לא היינו יכולים להחזיק מעמד בשום שטח. בשנת 1948, — אתם לא הייתם עוד — תשאלו את ההורים שייספרו לכם לא צי-ובאטים אלא דברים כהויותם, בינואר 1948 נסעתי לקבל כמה מילוני דולרים באמרי-קה. אפשר היה לקנות או נשק באירופה אבל במוזמן, ודרשו הרבה מוזמן. אני אמרתי ליהודים אלה שאם יעזרו לנו לע-מוד במלחמה, או בתוך השנה הזאת תהיה לנו מדינה. הם אנשים מגומסים, ולא אמ-רו לי שום דבר. האם האמינו בזה? — מ-עטים מאד. אחר כך ספרו לי שלמחרת דברו ביניהם ואמרו — טוב, היא אשה טובה, אבל כמה שטויות היא דברה... איך הם, 600 אלף יהודים, בים של עשרות מיליונים, ומה יש להם, איך הם יוכלו ל-החזיק מעמד?

מאז ועד היום הזה, יהודים אלה הם שו-תפים נאמנים לנו. נאמנים מאד. ודאי ש-מעתם ברדיו, שספיר אמר להם בלונדון: מותר לי לבוא לבקש מכם עזרה מפני ש-המס שאנו מטילים על עצמנו הוא המס

זכיר ההסתדרות והיה לו רק בן אחד. וזה שישב למטה בלשכת המודיעין היו לו ששה ילדים. זה היה בשבילנו כל כך מור-בן שהוא מקבל את המשכורת הגדולה ביותר. שהילדים שלו אינם צריכים להתחנך ולאכל וללבוש על פי המקצוע של אבא. ששה ילדים, הוא זקוק ליותר ממה שזקוק ילד אחד. ולי היו שני ילדים, והאשה ש-שטפה את הרצפות היו לה ארבעה ילדים המשכורת שלה היתה יותר גבוהה. וב-צדק. האם ראיתי את עצמי מקופחת? לא. היתי גאה על זה!

אך באו זמנים מודרניים, ואנשים חכמים אמרו — שטויות. ננהג כמו כל ה-גויים וננהיג פער. ואם אתם חושבים שיש לי איזו תקווה מציאותית שפעם נחזור ל-שכר שווה. אני אומרת — לא. — אבל אני מוכנה להתפשר. לא שוויון אבל לכל הפחות נגיד לעצמנו, שכל זמן שאין ש-לום וכל זמן שכל כך הרבה כסף אנחנו משקיעים — נשמור על איזון. לא צריך לרצות שרמת החיים מעל מינימום ידוע תעלה. פשוט אסור.

פה נזרקה מילה, פעמיים נדמה לי, "על שחיתויות יש כסף ועל צרכים סוציאליים אין?" פשוט מתוך אהבה אליכם, ומתוך החשבה — אל תעשו את זה. באמת אל תעשו את זה. מפני שזה מותר אמנם להגיד אם אתם חושבים כך. אבל אתם הרי לא

חושבים כך. האם יושבת הממשלה ומ-תכננת לה שהיתויות? ואז לזה יש לה, אבל לשיכון אין לה, למוסדות הינוך אין לה? אבל זו בושה מה שנעשה בארץ. א-תם יודעים שאני ידועה בציבור כמו שאור-מרת שזו דמגוגיה לומר שכל הארץ מור-שחתת, כל המנגנון מושחת, כל היהודים מושחתים. זה לא נכון, מספיק לי עם מה שיש באמת. ואמנם יש לעקור כל סימן של שחיתות בלי רחמים. בלי רחמים! א-פשר לסמוך על הזרוע השיפוטית שלנו, היא בסדר. וזה קורה. ובשבילי זה לא ענין כספי גרידא, באמת לא חשוב לי אם מישהו מעל ב-10 אלפים לירות או בעשר לירות. עצם העובדה היא מעליבה. זה לא רק נזק כספי, זה עלבון לנו, לחברה ש-לנו. לא על חברה כזאת חלמנו. אבל גלחם בזה ולוחמים נגד זה. ולפעמים זה עולה כסף. אין להגיד שלזה יש כסף ולדברים אחרים אין כסף? זה שומעים בארץ ול-פעמים קוראים בעתונות. זה לא בטעם טוב. אבל טוב שאמרתם את זה.

אני מבקשת סליחה אם מישהו שאל ש-אלה ובקש תשובה ישירה ולא קבל. כל מה שאני יכולה להגיד, שאני אשמור על השאלות ואם תרצו תשובה על כל שאלה, אני מוכנה לעשות את זה. תודה רבה לכם, ואני מאחלת לכם כל טוב, שאין ל-מעלה ממנו.